

տոյն եզերքը, որ զգաշան Շիրակայ կ'ընդմիջէ, և անով նաև սահմանաբաժին կ'ըլլայ հոս Օսմանեանց և Ռուսաց ինքնակալութեանց: Այն շարժուն սահմանին եզերքը նստած յօգնութիւն առնելու, յետ այլևայլ մտածութեանց՝ կարգն եկաւ որոշելու թէ անցնիմ արդեօք զայն, եթէ դեռ թափառիմ արդէն գտուած կողմս:

ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ԲԱՐԻՌՔ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
(Տես երես 333)

Մրրկի սպառնալիք:

Այն ծածուկ գժտութիւնը՝ որ քահանային և վարժապետին մէջ ծագեցաւ՝ սեղանին վրայ հետզհետէ զգալի ըլլալով, մեր իշխանին սիրտը կը խռովէր և համեղ կերակուրներ ուտելու և խորժակ չունենալով՝ զորոնք առատ դիմացը կը շարէին, աւելի ևս կը նեղուէր. վասն զի զինուորական կրթութիւնը իրեն ուսուցած էր ամեն փափկութիւն և զեղխութիւն արհամահել: Այնպէս հիւս ամեն բաներուն պէս այս սեղանին վախճանն ալ հասաւ, հակառակ ճշմարտութեանս, թէ Մարդ չապրիր որ ուտէ՝ այլ կ'ուտէ որ ապրի: Վասն զի տանուտէյը չափազանց ուտելով հանդերձ՝ դարձեալ ուտելեաց վրայ կը մըտածէր ու կ'ըսէր հիւրերուն.

— Տեսա՞րք իմ, աղքատ սեղանին վերջը եկաւ. հիմա կը մնայ երթալ ապակեփակ ջերմանոցին քովի սենեակը անուշ թախանձանացը զիջանիլ: Երբ ամենքն ալ հասան պարտիզին մէջ տաճկական ոճով զարդարած մեծ ամրանոցը, նախ բոլոր տղայք անուշե-

ղէններէն իրենց բաժինը առնելով՝ պատուէր ընդունեցան դուրս ելլալ և զանազան խաղերով զուարճանալ: Տղոց երթալէն ետքը սենեկապանը տիրոջը ծխելու երկայն եղէդ մը տալով՝ ականջէն վար բան մը զուրցեց:

— Ո՛հ, ինչուան երբ պէտք է կրել այս շարունակ ձանձրութիւնը, կանչեց տանտէրը. յետոյ վարժապետին դառնալով ըսաւ. Կալուածոց վրայի ծառայն՝ զոր այսօր արձրկեցի, հիմա եկեր է ինձ մէ բարի վկայական ուղելու, իր ըրած շարութիւնը մոռցած. թէպէտ չաժէր որ այն ապիրատին համար մարդ գրիչը ձեռքն առնու, սակայն ես չեմ ուղեր անոր փաստը. գնա, յարգոյ վարժապետ, կարգաւորեալ վկայական մը գրէ և վրան իմ կնիքս զարկ, փոյթ տանելով իսկոյն դռնէն դուրս հանելու զանիկայ: Ետքը հիւրերուն. Մտածեցէք մէյ մը, կ'ըսէր, թէ այս ամբարիշտ մարդը ինչպիսի յանդգնութեան ձեռք զարկաւ. նախ անցեալ ձմեռ անտառէս վառելու փայտ գողնալով իմ յատուկ սայլովս ու ձիերովս՝ չար գողակցին տունը կը տանէր որ յետոյ ծախեն. վերջապէս այս գողութիւնը յայտնի եղաւ. բայց ինքը բոլորովին կ'ուրանար. հարի զինքը ձիու խարազանաւ և այնու սիրտս հանգչելով ներեցի ըրածին, շատ աշխատասէր ըլլալուն համար. ետքը ապեւրախտ ծառայն փոխանակ շնորհակալ ըլլալու ինծի և հաւատարիմ մնալու, սկսաւ ծախել դաշտերուս չոր խոտը, և այն ալ շատ քանակաւ: Բայց վերջապէս համբերութիւնս հատնելով՝ երէկ զինքը լաւ մը յանդիմանեցի և ծառայութենէս ալ հանեցի. ուստի կարծեմ որ ասոր համար զիս մեղադրող չի գտուիր:

— Ես առաջին անգամ այն չարագործը տնէս դուրս կը վարէի, ըսաւ մեր իշխանը. վասն զի մէկ ծառային անհաւատարմութենէն չարօրինակ առնելով յաճախ ուրիշ ծառայք ալ կ'աւրուին:

— Իմ միտքս ալ տյն էր, պատասխանեց տանտէրը, և հանելով ոսկի մատանին՝ իր կնիքը՝ տուաւ վարժապետին,

որ գող ծառային համար աղէկ վկայական մը պատրաստած ըլլալով, կնքեց զայն. և տանտէրն ալ անունը ստորագրելով տուաւ սենեկապանին որ դուրս տանի:

Նոյն միջոցին սովորաբար միշտ խաղաղասէր և համբերատար քահանայն ալ չդիմանալով, կծու նայուածքով մը ցըցուց իր դժկամակութիւնը և ըսաւ տանտիրոջ.

— Իշխան, ես որ ցարդ լռեցի՝ սենեկապանիդ առջև դքեզ ամօթով չձգեալու համար, հիմա յայտնապէս կը զուրցեմ քեզի որ այդ ստորագրութեամբդ և կնքովդ սուտ վկայութիւն մը հաստատեցիր:

Տանտէրը աթոռէն վեր ցատկելով կանչեց.

— Ա՛յդպէս, ժողովրդապետ:

— Ժողովուրդս ալ ինծի ատ անունը կու տայ, բայց ոչ այնպէս երեսիս պողալով, պատասխանեց քահանայն ծանրութեամբ:

Հիւր իշխանը անոնց մէջ տեղը մտած կը ջանար խաղաղցընել, պատճառելով իրարու միտքը լաւ չհասկընալը: Վարժապետը քթին տակէն կը մումուար քահանային դէմ, իսկ տանտէրը դարձեալ իր առաջին տեղը նստելով ըստ կարի հանդարտութեամբ ըսաւ քահանային.

— Խնդրեմ որ քու պատիւդ պահելու համար՝ անիրաւ տեղը զուրցածդ յետս կոչես:

— Երբեք գէշ բան մը չեմ զուրցած որ յետս կոչեմ, ըսաւ քահանայն առնուլութեամբ. վասն զի Աստուած կը պատուիրէ թէ, Սուտ մի վկայեր:

— Անիկայ իմ ինչ փոյթս է...

— Աղաչեմ, իշխան, որ թողուս խօսքըս լմնցընեմ, ըսաւ քահանայն անոր խօսքը կտրելով և զուրցածը մեկնելով: Ինչ բան որ մարդ իր աչքովը տեսնայ կամ ահանջովը լսէ՝ կրնայ վկայութիւն տալ, բայց չտեսած կամ չլսած բանին վկայութիւն տուողը կը մեղանչէ. ուստի դու հիմա Աստուծոյ պատուիրանին դէմ գործեցիր սուտին ճշմարտի երեւոյթ տալով:

Տանտէրը այս խօսքին վրայ փոխանակ բարկանալու, ինչպէս որ կը կարծէր վարժապետը, և տանը մէջ իր իշխանութիւնը գործածելու՝ ի նշան բարեկամութեան ձեռք տալով քահանային ըսաւ.

— Սխալեցայ ես, յարգելի տէր, տրւած վկայութեանս գէշ հետեանքը չմտածելով:

Քահանայն որ միշտ մարդու մը վրայ բարի կը մտածէր, քանի որ անոր յայտնի չարութիւնը իրեն ծանօթ չէր, սխմելով հիմա անոր հաշտութեան համար տուած ձեռքը՝ կ'ըսէր.

— Այս տեսակ սուտ վկայականաց բազմանալուն պատճառաւ և անոնց ընկերութեան բերած վնասը տեսնալով՝ հիմա ճշմարիտներուն ալ հաւատ չընծայուիր: Շատ ուրախ եմ, աղնուական իշխան, որ ճանչցար քու սխալմունքդ. բայց կը խնդրեմ որ ասկէ ետքը հեռի կենաս ընկերութեան այսպիսի վնասաբեր առիթներէ: Նոյնպէս կը պահանջեմ քեզմէ, յարգոյ վարժապետ, որ աշակերտացդ աղէկ ուսուցանես Աստուծոյ ութերորդ պատուիրանը: Թէպէտ և տղայքը ստութեան ամեն չար պարագայքը մտածելու կարող չեն, ինչպէս խեղքը առած մարդ մը, սակայն հեշտ կրնան ըմբռնել անոր ծանրութիւնը և Աստուծոյ օրինացը հետ հակառակելը: Չկայ բնաւ աշխարհիս վրայ այնպիսի մեծ բարիք մը, որ անոր համար եղած սուտը արդարանայ. վասն զի մեղքը ամեն չարեացմէ անհամեմատ մեծ է. չկայ գանձ, չկայ այնպիսի փառք ու պատիւ, որ մեղքին ծանրութեանը հաւասարակշիռ ըլլայ: Փոյթ տար այս սկզբունքը տղոց սրտին մէջ տպաւորելու, գիտնալով ասոր օգտակարութիւնը քան ուրիշ ամեն յաջողութիւն լեզուի, ձեռաց ու մտաց. գեղեցիկ գիր գրելը կ'ընէ զմարդ գովելի. ճարտար հաշիւ ընելը կը զարմացնէ, և շատ տեսակ լեզուներ խօսելը սիրելի կ'ընէ ընկերութեան. սակայն ասոնք առանց կրօնից՝ մարդուս արտաքին զարդ մըն են:

Այս խօսքերուս վրայ վարժապետը

աստիկ զգացուած քահանային ծռելով կ'ուզէր յայտնել թէ ինքն ալ նոյն կարծիքն ունի: Իսկ երկու իշխանք քահանային իրաւունք տալէն ետքը մէջերնին խօսք բացին վարուցանի, կ'թոյն և օրագրաց լրերուն վրայօք: Նոյն ատենը քահանայն գնաց ջերմանոցին բոյսերը զննելու. յետոյ մօտեցաւ տղոց քով և անոնց զուարճալի խաղերուն ականատես ըլլալէն ետքը իրեն կանչելով զանոնք հարցուց.

— Տղայքս, դուք որ այսպիսի գեղեցիկ և ծառազարդ դաշտի մը մէջ կը խաղաք, արդեօք յանուանէ կը ճանչնա՞ք այս ծառերը՝ որ մօռնջ վկաներու պէս ձեր վրայ կը նային:

Իսկ անոնք մէկզմէկ յաղթել ջանալով՝ մի առ մի ծառոց անունները կուտային, և երբ կը սխալէին՝ քահանայն կ'ուղղէր.

— Դու ըսէ, Հենրիկոս, ո՞րն է տերև չունեցող ու ձմեռը կանանչ մնացող ծառը, հարցուց քահանայն բարեկամ իշխանին մեծ որդւոյն:

— Նոճին, պատասխանեց տղայն:

— Երբ նոճի մը տեսնաս՝ ի՞նչ կը մտածես անոր վրայ:

Տղայն երկայն ատեն պատասխան մը չկարենալով գտնալ, վերջապէս նոճւոյ վրայ նայելով ըսաւ.

— Գեղեցիկ է նոճին, անուշ ու զօրացող հոտով, մէկ արմատէ և մէկ գաղաթէ կը ձևանայ:

— Ո՞ր կողմանէ օգտակար է:

— Վառելու փայտ տալով:

— Այդ բաւական չէ, տղայս, դեռ շատ բան կայ գիտնալիք նոճւոյն վրայ: Տես, նոճիէն հիւթ մը կը կաթի՝ որուն խէժ կ'ըսենք, որ աղէկ գործածողին վերաց առողջարար սպեղանի կ'ըլլայ. անով կ'օժեն տակառներ ու նաւեր. ջրէն անփնաս պահելու համար. հիւսը անոր փայտէն կը շինէ որորոց, մահիճ ու դագաղ. այն մօծիրն ալ որ նոճւոյ փայտ վառելու անոն միսանցքին մէջ կը նստի՝ թանաք շինելու կը ծառայէ, որով ձեր կարդացած գիրքերը տպած են. ասկից դատ իրեն միշտ դալարութեանը և ուղ-

ղութեանը պատճառաւ՝ յուսոյ ալ օրինակ է, նման առ Աստուած ուղղեալ սրտի մը:

Կը շարունակուի:

ՔԱՌԻՖԱՆԻ ԹԹՉՈՂ ՄԵՔԵՆԱՅՆ

Յետին ճարտարութեանց Հանդիսին՝ Լոնտրայի Բիւրեղեան պալատին մէջ մէկ քանի մեքենաներ տեսնուեցան, որոնք օդային նաւարկութեան յառաջադիմութեան հաւաստիք մը կ'ընծայեն: Անտարակոյս է որ բուն օդային նաւարկութեան մը գործադրութիւնը դեռ ևս անկարելի է, վասն զի շատ մը դժուարութիւնք կան՝ որոնց յաղթել կարելի չէ եղած դեռ ևս. 'ի վերայ այս ամենայնի չենք կրնար ըսել որ այն մտածութիւնը բանաստեղծական երևակայութեան մը ծնունդ միայն ըլլայ, վասն զի ուսումնական սկզբանց հետ պինդ շաղկապեալ է: Երկայն կ'ըլլայ զանոնք հոս յիշել. այս միայն ըսենք որ ամեն օդապարիկ գունտ օդուն մէջ բարձրանալով՝ 'ի կախ կը մնայ՝ ցորչափ որ անոր տեղափոխած օդուն զանգուածը իր յատուկ ծանրութեանը հաւասար է. այն ատեն հանդարտաբար, ինչպէս ձուկ մը ջրին մէջ, ասանկ ալ ինքը օդուն մէջ կը լողայ: Բայց ինչպէս որ մեռած ձուկ մը հոսանքը կ'առնէ կը տանի, և հոսանքէն ոչ աւելի շուտ և ոչ աւելի դանդաղ կ'երթայ, ասանկ ալ կ'ընէ օդապարիկ գունտը: Ոչ առաջաստ և ոչ ղեկ կը ծառայեն ասոր՝ օդուն մէջ, ինչպէս մեռած ձկան ալ ջրին մէջ ծառայել չեն կրնար: Անկարելի բան մըն է օդապարիկ գունտ մը կառավարել ցորչափ որ հոգն է միայն շարժիչ ուժը. սակայն դիւրին է անոր առաջնորդել սովորական ղեկի մը նման գործիքով, երբ անանկ ուժ մը ըլլայ զինքը շարժողը՝ որ օդէն անկախ ըլլայ, ինչպէս օրինակի համար շողին:

Այդ թեթեւ մը նկարագրենք Քառուֆ մանի մեքենայն՝ զոր մեծ պատկերքնիս